

ارزیابی پیامدهای محیط زیستی پروژه‌های عمرانی شهری

سید اویس توابی

دیانا فورمن اصغرزاده

با همکاری مهندسان مشاور مهساب شرق

انتشار کتاب در نشست شماره ۲۸ مورخ ۱۴۰۰/۰۲/۱۲

شورای چاپ و نشر شهرداری تهران

به تصویب رسیده است.

سرشناسه	: ترابی، سیداوینس، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	: ارزیابی پیامدهای محیط زیستی پروژه‌های عمرانی شهری / سیداوینس ترابی، دیانا فورمن اصغرزاده، با همکاری مهندسان مشاور مهسب شرق.
مشخصات نشر	: تهران : شهرداری تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۹۶ ص: جدول.
شابک	: ۱۰۰۰۰ ریال ۵-۳-۰۲-۷۵۰۲-۶۲۲-۹۷۸.
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۸۷]-۹۰.
موضوع	: طرح‌های عمرانی--جنبه های زیست محیطی
موضوع	: Economic development projects --Environmental aspects
موضوع	: طرح‌های عمرانی -- ایران -- جنبه های زیست محیطی
موضوع	: Economic development projects -- Iran -- Environmental aspects
موضوع	: ارزیابی اثرات زیست محیطی -- ایران
موضوع	: Environmental impact analysis -- Iran
شناسه افزوده	: فورمن اصغرزاده، دیانا، ۱۳۵۶-
شناسه افزوده	: شرکت مهسب شرق
شناسه افزوده	: شهرداری تهران، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
شناسه افزوده	: Tehran Municipality, Tehran Urban Planning and Research Center
رده بندی کنگره	: HD ۷۵/۸
رده بندی دیویی	: ۳۳۸/۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۴۵۳۶۷۷
اطلاعات رکود کتابشناسی	: فیبا

www.ketab.ir

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

ارزیابی پیامدهای محیط زیستی پروژه‌های عمرانی شهری
تألیف: سید اوینس ترابی، دیانا فورمن اصغرزاده، با همکاری مهندسان مشاور مهسب شرق
صفحه آرای و طراحی جلد: موسسه فرهنگی و هنری نگاه نو تهران
ویراستار ادبی: فاطمه رشوند
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۰
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
بها: ۱۰۰۰۰ ریال
ناشر: انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
شابک: ۵-۳-۰۲-۷۵۰۲-۶۲۲-۹۷۸
کلیه حقوق چاپ برای ناشر محفوظ است.

نشانی: خیابان شریعتی، خیابان پل رومی، خیابان شهید اکبری، نبش خیابان آقابزرگی، شماره ۳۲
کدپستی: ۱۹۶۴۳۵۶۱۱
تلفن: ۲۲۳۹۲۰۸۲
rpc.tehran.ir info.rpc@tehran.ir

۷	سخن نخست
۹	پیشگفتار
۱۳	دبیاچه
۱۹	فصل اول: معرفی فرایند ارزیابی
۳۷	فصل دوم: مطالعات ارزیابی
۷۵	فصل سوم: آسیب‌شناسی مطالعات ارزیابی در ایران
۸۵	شرح عبارتها و اصطلاحات
۸۷	منابع و مراجع
۹۱	پیوست

سخن نخست

شهر تهران در سال‌های اخیر به منظور حفظ و توسعه کارکردهای اساسی خود شاهد توسعه گسترده زیرساخت‌های شهری بوده است که بخش قابل توجهی از آن توسط شهرداری تهران و با محوریت معاونت فنی و عمرانی شهرداری تهران صورت پذیرفته است. در نگاهی دقیق‌تر تهران با ۶۱۵ کیلومتر مربع مساحت و جمعیت حدود ۹ میلیون نفر، به سکونت‌گاهی گسترده و با تراکم جمعیت بالا تبدیل شده و در بسیاری از حوزه‌های مرتبط با حق شهروندان به شهر، رقابت به نفع زیرساخت‌های شهری از سوی مدیریت شهری واگذار شده است. اهمیت سیاسی تهران به عنوان پایتخت، سکونت ده درصد جمعیت کشور در این شهر و جوخه‌های اقتصادی و فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی جاری در آن، نه تنها توسعه گسترده زیرساخت‌های شهری را به همراه داشته، بلکه موجب گردیده تا این شهر در شهرسازی و فعالیت‌های عمرانی نقش الگو برای سایر شهرهای کشور را ایفا نماید. با این حال در طی نیم قرن گذشته با رویکرد شیوه‌های مهندسی غلبه بر طبیعت، که یادگار دوره مدرنیزاسیون هست، اعتنایی به مشخصات سرزمین و ظرفیت تهران نشده است. به همین دلیل، علیرغم تلاش‌های بسیار انجام گرفته برای بهره‌مندی زندگی شهروندی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی، شرایط زیستی مردم تهران بهبود نیافته و کماکان شاهد آسیب شدید محیط‌های آب، هوا، خاک و گونه‌های زیستی در آن هستیم.

مسائلی که روزه‌روز بر میزان تهدید بر زیست‌پذیری شهر تهران اضافه می‌کنند، باعث شد تا مدیریت شهری در سند طرح جامع شهر تهران مصوب ۱۳۸۵ در ذیل بند (۱۰) موضوع ساماندهی و حفاظت از محیط‌زیست شهر تهران و به‌طور خاص، طرح (۵-۱۰) با عنوان امکان‌سنجی زیست‌محیطی برای اجرای پروژه‌های عمرانی و مجتمع‌های بزرگ ساختمانی و بزرگراه‌ها بر اساس استانداردهای زیست‌محیطی را در دستور کار خود قرار دهد. همچنین مدیریت شهری تهران در ابتدای دهه نود شمسی نسبت به شناخت مسائل اقدام نموده و برنامه‌ریزی برای رفع آن‌ها و

حرکت به سوی «بازیابی پایداری در چشم‌انداز شهر» را سرلوحه کار خود قرار داد. پس از مصوبه شورای شهر تهران (۸۶/۶/۲۰) و ابلاغ آیین‌نامه اجرایی مطالعات توجیه زیست‌محیطی طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی، خدماتی و زیربنایی شهرداری تهران (تابستان ۱۳۸۷)، نسبت به مطالعات و تدوین گزارش ارزیابی پیامدهای محیط‌زیستی پایش و مدیریت کاهش پیامدهای منفی فعالیت‌های عمرانی توسط مجموعه شهرداری تهران اقدام گردید. علاوه بر این در برنامه پنج‌ساله سوم توسعه شهر تهران مصوب ۳۰ دی‌ماه ۱۳۹۷، ارتقاء سطح کیفی پروژه‌های شهر و رعایت الزامات محیط‌زیستی و کاهش آلاینده‌ها، حفظ و نگهداری آب‌و‌خاک با انجام مطالعات محیط‌زیستی کلیه پروژه‌های مهم شهری و الزام پیوست محیط‌زیستی، اجتماعی، ترافیکی در ماده ۱۳ برنامه مورد تأکید قرار گرفته است.

در راستای موارد فوق و با تمرکز بر زیرساخت‌های شهری عمده با پیامدهای قابل توجه شامل بزرگراه، پل، تونل و کانال اصلی جمع‌آوری رواناب، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران با همکاری معاونت فنی و عمرانی شهرداری تهران اقدام به انجام پروژه‌های مطالعاتی با عنوان «مطالعات تدوین دستورالعمل ارزیابی زیست‌محیطی پروژه‌های عمرانی درون شهری» نموده است که نتایج کاربردی مطالعات انجام شده در این کتاب منعکس شده است. اگرچه منابع متعددی در زمینه ارزیابی پیامدهای محیط‌زیستی پروژه‌ها موجود هستند، ارزش این اثر در پرداختن مستقیم به موضوع با نگاه عمل‌گرایانه در بستر شهر تهران است. در این کتاب با رویکرد سیستمی، ضمن پرهیز اکید از گسترش محتوا، جنبه‌های مختلف ارزیابی از فلسفه و تاریخچه تکامل آن گرفته تا سازوکار اجرایی لازم، شیوه انجام مطالعات، تدوین گزارش و آسیب‌شناسی تجربیات گذشته در شهر تهران، به صورت جامع بیان شده است. در کنار این موضوع تلاش شده است تا به نحوی مجمل بیان گردد که آسیب‌های موجود در نظام ارزیابی زیست‌محیطی شهری در تهران و در حقیقت نقاط گلوگاهی که موجب تضییع حقوق شهروندان و عدم استیفای حق به شهر برای ایشان می‌شوند را در چه بخش‌هایی باید جستجو نمود. امید آنکه با روشن نمودن این موارد، در سال‌های آتی و کلان پروژه‌های شهری آینده توجه به حقوق زیستی شهروندان نقش اصلی خود در هدایت پروژه‌های زیرساختی شهر را بازیابد و علاوه بر تحول در شرایط ساخت‌وساز، شاهد بهبود وضعیت موجود و نهایتاً نیل به پیام شهردار تهران و مبدل نمودن تهران به "شهری برای همه" باشیم.

صفا صبوری دیلمی

معاون فنی و عمرانی شهرداری تهران